

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра всесвітньої історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Професор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації
проф. Гаврилюк С. В.

* Протокол № 5 від 11.02. 2018р. *

ПРОГРАМА
вибіркової навчальної дисципліни
Семантика давньоримського побуту

підготовки бакалаврів
галузі знань 01 освіта / 03 гуманітарні науки
спеціальності 014 середня освіта (історія) / 032 історія та археологія
освітньої програми історія, правознавство, суспільствознавство / історія,
європеїстика, археологія

Луцьк – 2018

Програма навчальної дисципліни «Семантика давньоримського побуту»
підготовки бакалаврів галузі знань 01 освіта / 03 гуманітарні науки спеціальності 014
середня освіта (історія) / 032 історія та археологія **освітньої програми історія, правознавство,**
суспільствознавство / історія, європейістика, археологія

Розробник: Шульга Світлана Анатоліївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри
всесвітньої історії.

Рецензент: Шабала Ярослав Миколайович, доктор історичних наук, професор.

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри

протокол № ___ від _____ 2017 р.

Завідувач кафедри: _____ (Крамар Ю.В.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією
факультету історії, політології та національної безпеки

протокол № ___ від _____ 2017р.

Голова науково-методичної

комісії факультету _____ (Карліна О. М.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
Денна форма навчання	Середня освіта(історія) Історія і археологія	Вибіркова	
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання	другий
		Семестр	четвертий
ІНДЗ: €		Лекції	30 год.
		Практичні (семінарські)	22 год.
		Самостійна робота	60 год.
		Консультації	8 год.
	Форма контролю:	залік	

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ

Предметом вивчення навчальної дисципліни є особливості історичної семантики (знаковості) побутової системи Стародавнього Риму, що дозволить використати побутовий матеріал для історичної реконструкції, поглибленого вивчення історії античного Риму. Об'єктом курсу є історія Стародавнього Риму.

Вивчення курсу передбачає визначення основних чинники формування побутових ознак Стародавнього Риму; виявлення особливих рис побуту Стародавнього Риму; простеження взаємозв'язків побутових особливостей Стародавнього Риму із характеристиками грецької та давньосхідних цивілізацій; розгляд економічних, соціальних, політичних та культурно-етнічних побутових характеристики давньоримської цивілізації. Дисципліна «Семантика давньоримського побуту» тісно пов'язана з наступними дисциплінами «Археологія», «Етнологія», «Історія Стародавньої Греції та Риму», «Історія культури».

Тема 1. Суспільне життя та побутова повсякденність

Поняття семантики побуту. Повсякденне середовище і побут як основа для діяльності людей. Повсякденність та історія. Дві особливі риси життя стародавніх римлян. Збереження патріархальних звичаїв як норми та ідеалу життя. Цивітас, громадянська община, як осередок формування норм співжиття. Риси морального образу римського громадянина (libertas institia, fedea, pietas, virtus).

Еволюція громадянської общини і руйнація патріархальних звичаїв, моральних норм. Вплив політичних та економічних процесів на розвиток цивілізації.

Тема 2. Римська сім'я. Виховання та навчання дітей. Становище жінки.

Становище жінки в стародавньому Римі. Правова захищеність. Роль жінки в сім'ї та суспільстві. Укладання шлюбу. Способи укладання шлюбу. Шлюбна церемонія. Зміна становища та суспільної ролі жінки після укладання шлюбу. Види та обряд розлучення.

Виховання дітей. Невтручання держави у справи виховання. Обряди найменування новонародженого, повноліття. Навчання дітей.

Сім'я та її суспільне значення у давньоримській державі.

Тема 3. Вода в житті римської общини.

Вода та давньоримська община: єдність та протилежність. Археологічні знахідки в Помпеях. Перші криниці та їх облаштування. Пошуки води. Давньоримські акведуки. Технічні характеристики. Інженерні винаходи. Арка, аркада. Римські акведуки та їх індивідуальні особливості.

Юлій Фронтін «Водогони міста Рима». Державний контроль за водопостачанням. Система використання води. Домашнє використання води. Фонтани в Римі та свято Фонтаналій.

Тема 4. Давньоримські терми

Давньоримські терми як побутове та суспільне явище. Римські терми, їх будова та облаштування. Спеціалізація приміщень, їх функції та призначення.

Структурні реорганізація внутрішнього простору терм в епоху Імперії. Терми Каракали. Терми Діоклетіана. Суспільно-політична роль терм, терми як осередок громадського та культурного життя Риму. Юній Сенека про терми.

Тема 5. Основні види давньоримського одягу: офіційний та повсякденний одяг

Одяг як сфера давньоримського побуту. Суспільно-історичне значення одягу. Офіційний та неофіційний одяг. Варіативність та одноманітність в одязі. Забарвлення давньоримського одягу, кольорова гамма жіночого та чоловічого одягу.

Основні ознаки офіційного давньоримського одягу. Тога як вид офіційного одягу в стародавньому Римі. Семантичні характеристики та суспільно-політичне значення тоги. Еволюція тоги як офіційного виду одягу. Матеріал, способи носіння та зберігання тоги. Туніка – універсальний вид давньоримського одягу. Соціальні ознаки туніки. Спосіб виготовлення та носіння. Стола – офіційний жіночий одяг. Стола як ознака приналежності до римської громадянської общини. Спосіб одягання та носіння. Пала та інстита.

Повсякденний одяг. Розімкненість системи повсякденного одягу. Види повсякденного одягу: лацерна, пала, сагум, пенула, каміса.

Колір в одязі римлян. Види забарвлення одягу: природні кольори та кольори штучного походження. Соціокультурне значення забарвлення одягу стародавніх римлян. Кольори у жіночому та чоловічому одязі.

Взуття як доповнення до офіційного та неофіційного видів одягу.

Прикраси, зачіски, предмети туалету.

Тема 6. Римська армія: формування, озброєння та військовий одяг. Тактика та стратегія римського війська.

Етруські традиції та особливості латинського військового одягу. Грецька традиція в системі римського військового одягу.

Давньоримський військовий одяг: тога, трабея, туніка, штани. Захистний одяг: шолом, лоріка (кіраса), поножи, наручи. Військове взуття. Варіативність військового одягу. Одяг воєначальників. Відмінності одягу за родами військ.

Прикраси та написи на військовому одязі, забарвлення та його суспільне значення.

Озброєння римського воїна: щит (чотирикутний, круглий, скута), меч (форма, розміри, способи носіння, меч-спата), спис, пілум, лук і стріли, праща, топори, секіри, молоти.

Еволюція системи озброєння. Стратегія і тактика війська, організаційні основи.

Тема 7. Система харчування в Стародавньому Римі

Традиції харчування. Загальність і єдність принципової схеми харчування у стародавньому Римі.

Ранковий раціон: ранкова закуска та денний сніданок. Випадковість та довільність меню. Звичайний сніданок. Спортула. Головна ознака сніданку – індивідуальний прийом харчування.

Обід (*сена*). Суспільний зміст обіду як явища побутового. Часові норми обіду. Обід як елемент життя давньоримського життя. Місце проведення обіду. Розташування гостей та їх кількість. Мікроколективи та принципи їх формування. Меню, чотири переміни, подрібнення. Особливості сервірування.

Давньоримський кабачок як виклик патріархальним традиціям.

Норми патріархальної общини та давньоримський обід .

Тема 8. Давньоримські міські та сільські будівлі. Внутрішній дизайн давньоримського житла.

Проблема урбанізації в стародавньому світі. Місто та його архітектура. Громадські заклади: сенат, магістрати, терми ін. Архітектурні особливості громадських будов та матеріал для будівництва. Рим – центр середземноморської держави. Забудова римського Форуму.

Особливості міських житлових приміщень: публічність, відкритість. Типи міських жител: домус та інсула. Домус та його основні приміщення. Зовнішнє та внутрішнє облаштування домуса. Інсула як тип міського будинку. Тіт Лівій про інсулу. Типи міського давньоримського житла: спільне та відмінне. Домус та інсула як прояв патріархальних традицій стародавнього Рима.

Архітектурна революція I ст. до н .е.

Основні типи сільських будинків. Сільська садиба. Розташування приміщень, допоміжних будівель. Функції сільської садиби та її управління. Приміський будинок - вілла. План забудови, розташування структурних одиниць вілли. Внутрішнє облаштування. Суспільні функції вілли .

Архітектурні особливості внутрішньої будови міського та сільського житла. Етруські традиції. Розташування кімнат та побутових приміщень. Освітлення, двері, вікна.

Меблі. Типи меблів за призначенням та матеріалами.

Особливості внутрішнього облаштування давньоримського житла.

Тема 9. Просторові уявлення стародавніх римлян. Подорожування. Календар.

Уявлення стародавніх римлян про оточуючий світ. Географічні знання. Календар. Вимірювання часу. Римські дороги: будівництво та експлуатація. Засоби пересування, лектіка. Зв'язок, табелярії, легації. Формування сітки поштових станцій та постійних дворів і таберн.

Зародження морської справи. Побудова кораблів: грецька та фінікійська традиція. Військовий та торговельний флот. Подорожування морем.

Тема 10. Давньоримські свята. Відпочинок.

Традиції давньоримських свят. Етруські ігри. Релігійний характер давньоримських свят. Державна організація ігор, контроль та фінансування. Церемоніальні ігри. Громадські та приватні ігри. Циркові ігри: консульські, еквірії, романські ігри. Сценічні ігри. Грецька традиція в організації сценічних ігор.

Склад акторів. Акторська труппа: соціальний та національний склад. Костюм актора.

Види драматичних вистав: ателани, мім. Танцювальні вистави: пантоміма, пірріхій. Музичні вистави. Музичний супровід драматичних та танцювальних вистав. Музичні інструменти.

Тема 11. Гладіаторство як феномен античності.

Етрусські поховальні обряди. Походження терміну «гладіатор». Еволюція традиції.

Групи гладіаторів: формування, діяльність. Гладіаторські школи. Ланіста, фехтмейстер, едитор. Озброєння та навчання гладіаторів. Типи гладіаторів. Диференціація в середовищі гладіаторів.

Гладіаторський бій як побутове та політичне явище. Роль гладіаторства у військовій сфері. Історичні дослідження проблеми давньоримського гладіаторства.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

До кінця навчання студенти будуть компетентними у таких питаннях:

особливості формування давньоримської цивілізації; характерні та загальні риси розвитку грецької та римської цивілізацій; чинники формування побуту стародавніх римлян; характерні особливості системи давньоримських жител, одягу, харчування, відпочинку, давньоримської сім'ї, основний понятійний матеріал, джерельна база та історіографія проблеми;

Студент набуде навичок аналізувати і узагальнювати історичний матеріал, давати характеристику побутовим явищам та процесам; визначати роль побутових характеристик в історичному процесі; володіти історичною термінологією, аналізувати знакові ознаки побутових явищ; володіти навичками опрацювання та аналізу історичних джерел, історичної літератури та наукової періодики; застосовувати набуті знання, навички та вміння в самостійній науковій та педагогічній діяльності.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

<i>Назви змістових модулів і тем</i>	<i>Усього</i>	<i>Лек.</i>	<i>Практ.</i>	<i>Сам. роб.</i>	<i>Конс.</i>
<i>Змістовий модуль 1.</i>					
<i>Тема 1. Суспільне життя та побутова повсякденність</i>	2	2			
<i>Тема 2. Римська сім'я. Виховання та навчання дітей. Становище жінки.</i>	12	4	2	6	
<i>Тема 3. Вода в житті римської общини</i>	4	2	2		
<i>Тема 4. Давньоримські терми</i>	6			4	2
<i>Тема 5. Основні види давньоримського одягу: офіційний та повсякденний одяг</i>	12	4	4	4	
<i>Тема 6. Римська армія: формування, озброєння та військовий одяг</i>	14	2	4	6	2

Тема 7. <i>Система харчування в Стародавньому Римі</i>	4	2	4		
<i>Разом за модулем 1</i>	54	16	14	20	4
Змістовий модуль 2.					
Тема 8. <i>Давньоримські міські та сільські будови. Внутрішній дизайн давньоримського житла.</i>	14	4	2	8	4
Тема 9. <i>Гладіаторство – феномен античності</i>	10	4	2	8	
Тема 10. <i>Давньоримські свята. Відпочинок</i>	18	4	2	8	
Тема 11. <i>Просторові уявлення стародавніх римлян. Подорожування. Календар.</i>	12	2	2	8	
<i>Разом за модуль 2</i>	66	14	8	30	4
<i>Разом</i>	120	30	22	60	8

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Самостійне опрацювання передбачає поглиблений аналіз джерел та наукової історичної літератури, наукової періодики та на основі цього виконання письмової роботи.

1. Шлюб у Стародавньому Римі. Виховання дітей в сім'ї. Обряди найменування новонародженого. Повноліття.
2. Одяг як сфера давньоримського побуту: традиції, матеріали.
3. Кольори у жіночому та чоловічому одязі.
4. Одяг та обладунки римського воїна, їх варіативність та забарвлення
5. Військові нагороди в Стародавньому Римі.
6. Озброєння римського воїна.
7. Давньоримські табори.
8. Ігри як вид давньоримських свят:
9. Географічні знання стародавніх римлян. Наукові праці.
10. Календар і час у римлян.
11. Школи гладіаторів.
12. Громадська та політична роль гладіаторів та гладіаторських ігор.

6. ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ (ІНДЗ)

Індивідуальне науково-дослідне завдання виконується у формі повідомлення, тез або наукової статті для участі в студентській науковій конференції на одну із обраних самостійно тем курсу. Теми:

1. День римського легіонера.
2. Похід римських легіонів на галів.
3. Карфагенська армія доби Пунічних воєн.

4. Життєвий шлях римського полководця (на прикладі обраного довільно).
5. Римлянка доби Республіки.
6. Римлянка доби Імперії.
7. Римська вілла.
8. Засідання римського сенату.
9. Римська кухня.
10. Храм богині Вести та весталки.
11. Римський ремісник: побут, виробництво, торгівля.
12. Подорож до Єгипту.
13. Римський раб: побут, праця.
14. Гладіатори.

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів поточного оцінювання або виконання індивідуального завдання (40 балів) та модульних контрольних робіт (60 балів). За вибором студента одна з контрольних робіт може бути виконана у формі ІНДЗ.

Поточний контроль (мах - 40 балів)		Модульний контроль (мах - 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1		Модуль 2		
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	МКР 1	МКР 2	
12 балів як середнє арифм. + 8 балів за активність	12 балів як середнє арифм. + 8 балів за активність	30(або підготовка ІНДЗ)	30(або підготовка ІНДЗ)	100

Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	Відмінно	Зараховано
82 – 89	Дуже добре	
75 - 81	Добре	
67 -74	Задовільно	
60 - 66	Достатньо	
1 – 59	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

А) Джерела та хрестоматії

- Аппиан. Гражданские войны. М.: Российская политическая энциклопедия, Селена, 1994. URL: <http://www.gumer.info/bibliotekBuks/History/appain/index.php>
- Ксенофонт. Анабазис. Пер. из старогр. М. Соневицкий. Нью-Йорк, 1986. с.
- Ксенофонт. Греческая история. Пер. с древнегреч. и вступ. статья С. Лурье. СПб : Алетей, 1996. 443 с.
- Курций Квинт Руф. История Александра Македонского. Сохранившиеся Книги. М. МГУ, 1963. с.
- Флавий Вегеций Ренат. Перевод: С.П. Кондратьев. Краткое изложение военного дела URL: <http://xlegio.ru/sources/vegetius/de-re-militari.html>
- Дион Кассий. Римская история. Хрестоматия по истории Древнего Рима. Под ред. В. И. Кузицина. М. : Высшая школа, 1987. С. 176-187.
- Светоний Транквилл Гай. Жизнь двенадцати цезарем. Пер. М. Л. Гаспарова. М., 1988. [Электронный ресурс] Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Svet/index.php
- Тит Ливий //Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Часть 1. М. : Остожье, 1997. 698 с. С. 226-254.
- Цезарь. Гражданская война // Записки Юлия Цезаря и его продолжателей. Пер. М. М. Покровского. М., 1962. с.
- Полибий. Всеобщая история. Перевод с греческого. М.: ОЛМА-ПРЕСС Инвест, 2004. Перевод и комментарии Ф. Г. Мищенко. Вступительная статья канд. истор. н. А. В. Короленкова. [Электронный ресурс] Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Polib/index.php
- Плутарх. Избранные жизнеописания: В 2т. Пер. с древнегреч. М. : Правда, 1990. с.
- Цезарь Август. Деяния божественного Августа // Хрестоматия по истории Древнего Рима. Под ред. В. И. Кузицина. М. : Высшая школа, 1987. С. 166–176.
- Витрувий. Десять книг по архитектуре. Пер. Ф.А.Петровского. М., 2005. с.
- Катон Марк Порций. Земледелие. Пер. и коммент. М.Е. Сергеенко. М.-Л. : Изд-во АН СССР, 1950. 220 с.
- Ливий Тит. История Рима от основания города. В 3 т. Перевод. Отв. ред. Е. С. Голубцова. М. : Наука, 1989. с.
- Б) Монографічна література**
- Бокшанин А.Г. Источниковедение Древнего Рима: Учеб. Пособие. М.: Изд. Московск. ун-та, 1981. 160 с.
- Вейс Герман. История цивилизации: архитектура, вооружение, одежда, утварь: Иллюстрированная энциклопедия в 3-х томах. Классическая древность (до IV в.). Т.1. М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. с.
- Винничук Л. Люди, нравы и обычаи древней Греции и Рима. М: Высш. школа, 1988. 495 с.
- Вардиман Е. Женщина в древнем мире. М.: Наука, 1990. 335 с.:ил.(по следам исчезнувших культур Востока).
- Гревс И.М. Тацит. М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1946. с.
- Грималь П. Цицерон Пер. с фр. Г.С.Кнабе, Р.Б.Сашиной. М.: Мол.гв., 1991. с.
- Демосфен и Цицерон: Их жизнь и деятельность. М.: Восток, 1991. с.
- Дельбрюк Г. История военного искусства в рамках политической истории. Т. I – IV. СПб., 1993. с.
- Джеймс П. Римская цивилизации. М.: Фаир-Пресс, 2000. с.
- Древний Рим. История. Быт. Культура. Из книг современных ученых . Сост. Л.С. Ильинская. М.: Московский лицей, 1997. с.
- Дуров В.С. Жанр сатиры в римской литературе. Л.: Изд-во ЛГУ, 1987. с.
- Дуров В. С. Юлий Цезарь. Человек и писатель. Л., 1991. с.

- Золоева Л., Поръяз А. Мировая культура: Древняя Греция. Древний Рим. М.: Олма-ПРЕСС, 2000. 447 с.: ил. (Мировая культура).
- История древнего Рима. М.: Высшая школа, 1994. с.
- История древнего Рима. Сост. К.В. Паневин. СПб.: Полигон, 1998. с.
- История Европы: В 8 т. Том 1. Древняя Европа. М., 1988. с.
- Кнабе Г.С. Древний Рим - история и повседневность. Очерки. М.: Искусство, 1986. 204 с.
- Короткова М.В. Культура повседневности. История костюма. М.: ВЛАДОС, 2002. с.
- Крист Карл. История времен римских императоров от Августа до Константина: Историческая библиотека Бека. В 2 т. Ростов- на Д., 1997. с.
- Куманецкий К. История культуры древней Греции и Рима. М.: 1980. с.
- Лансель Серж. Ганнибал. Пер. с фр. Е.В. Головиной. М.: Мол. гвардия, 2002. с.
- Махлаюк А. Римские войны. Под знаком Марса / А. Махлаюк. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2003.
- Немировский А.И. Этруски. От мифа к истории. М.: Наука, 1983. с.
- Остерман Л. Римская история в лицах. М.: О.Г.И., 1997. с.
- Парфенов В.Н. Император Цезарь Август: Армия. Война. Политика. СПб.: Алетейа, 2001. с.
- Парфенов В.Н. Император Цезарь Август: Армия. Война. Политика. СПб.: Алетейа, 2001. с.
- Этьен Роббер. Цезарь. Науч ред. предисл. Е.В. Ляпустиной. Пер. с фр. Э.М. Драйтовой. М.: Мол.гв., 2003. с.
- Робер Ж.-Н. Рим. М.: Вече, 2006. 384 с.: ил. (Гиды цивилизаций).
- Сергеенко М.Е. Жизнь древнего Рима. Очерки быта. М.-Л.: Наука, 1964. с.
- Сергеенко М.Е. Очерки по истории сельского хозяйства в древней Италии. М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1958. с.
- Сергеенко М.Е. Помпеи. М.: Изд-во АН ССР, 1949. с.
- Сергеенко М.Е. Простые люди древней Италии. М.-Л.: Наука, 1964. с.
- Сергеенко М.Е. Ремесленники древнего Рима. Очерки. Л.: Наука, 1968. с.
- Словарь античности. Сост. Йоханнес Ирмшер. Пер. с нем. М.: Прогресс, 1989. 704 с., ил.
- Тираспольский Г.И. Беседы с палачом: Казни, пытки и суровые наказания в Древнем Риме. М.: Intrada, 2003. с.
- Утченко С.Л. Древний Рим. События. Люди. Идеи. М.: Наука, 1969. с.
- Утченко С.Л. Кризис и падение Римской республики. М.: Наука, 1965. с.
- Утченко С.Л. Цицерон и его время. М.: Мысль, 1973. с.
- Утченко С.Л. Юлий Цезарь. Изд. 2-е. М.: Мысль, 1984. с.
- Утченко С.Л. Политико-философские трактаты Цицерона. – Цицерон. Диалоги О государстве. О законах. М., "Наука", 1966. с.
- Федорова Е.В. Люди императорского Рима. М.: Изд-во МГУ, 1990. с.
- Федорова Е. Императорский Рим в лицах [Электронный ресурс] Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/fedor/index.php
- Хачатурян В.М. Древняя Греция: история, быт, нравы. М.: СЛОВО, 2002. с.
- Хафнер Г. Выдающиеся портреты античности. 337 портретов в слове и образе. М.: Прогресс, 1984. с.

В) Наукові публікації

- Абрамзон М.Г. Император и армия в римской монетной типологии // ВДИ. 1996. №3. с.122-137.
- Джоунс К. Язык и империя // ВДИ. 1997. № 4. С.93-99.
- Карпюк С.Г. *Vulgus et turba* : толпа в классическом Риме // ВДИ. 1997. № 4. С.121-137.
- Колосовская Ю.К. Некоторые вопросы истории взаимоотношений Римской империи с варварским миром // ВДИ. 1996. № 2. С.146-166.
- Махлаюк А.В. «Между заискиванием и суровостью». О некоторых аспектах римской воинской дисциплины // ВДИ. 1998. № 1. С.286-300.

- Махлаюк А.В. Римская императорская армия в контексте социальной истории // ВДИ. 2003. № 3. С.130.
- Мельникова А. С. Кружки интеллектуалов в эпоху поздней Римской республики (по письмам Марка Туллия Цицерона) // Проблемы античной истории. Сборник научных статей к 70-летию со дня рождения проф. Э. Д. Фролова. Под редакцией д-ра ист. наук А. Ю. Дворниченко. СПб., 2003. [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.centant.pu.ru>
- Сергеенко М. Е. Из истории сельского хозяйства древней Италии // ВДИ. 1953. № 3. С.
- Сергеенко М. Е. Катонская шкала доходности разных земельных угодий // ВДИ. 1949. № 1. С.
- Сергеенко М. Е. Полевое хозяйство у Катона // ВДИ. 1948. № 4. С.
- Свенцицкая И.С. Отношения «гражданин-полис» в системе Римской империи: проблема отчуждения // ВДИ. 1997. №3. С.79-84.
- Сморчков А.М. Римское публичное жречество: между царской властью и аристократией // ВДИ. 1997. №1. С.35-45.
- Смирин В.М. Свобода раба и рабство свободного (К истории римского гражданского общества) // ВДИ. 2000. №2. С.260.
- Штаерман Е.М. Человек и космос в мире Рима // ВДИ. 1992. №3. С.179.

Г) Методичне забезпечення

- Шульга С. Навчально-методичні матеріали з курсу “Історія Греції та Риму” для студентів історичного факультету. Луцьк: Ред.-вид. відділ “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 2002. 48 с.
- Шульга С. Історія Греції та Риму: методичні рекомендації з організації самостійної роботи для студентів історичного факультету. Луцьк: Ред.-вид. відділ “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 2002. 27 с.
- Шульга С. Історія Стародавньої Греції та Риму. Тестові завдання для студентів історичного факультету. Луцьк: Ред.-вид. відділ “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 2007. 78 с.

8. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ

Питання для підготовки до залікового контролю :

1. Еволюція громадянської общини і руйнація патріархальних звичаїв, моральних норм.
2. Вода та давньоримська община: єдність та протилежність.
3. Давньоримські акведуки: технічні характеристики, інженерні винаходи. Арка, аркада.
4. Римські акведуки та їх індивідуальні особливості.
5. Давньоримські терми як побутове та суспільне явище.
6. Римські терми, їх побудова та облаштування. Внутрішня будова. Спеціалізація приміщень, їх функції та призначення.
7. Одяг як сфера давньоримського побуту. Суспільне та побутове в одязі.
8. Офіційний та неофіційний одяг.
9. Забарвлення давньоримського одягу, гамма жіночого та чоловічого одягу.
10. Семантичні характеристики та суспільно-політичне значення тоги. Еволюція тоги як офіційного виду одягу.
11. Туніка – універсальний вид давньоримського одягу. Соціальні ознаки туніки.
12. Стола – офіційний жіночий одяг.
13. Основні ознаки офіційного давньоримського одягу.
14. Колір в одязі римлян. Види забарвлення одягу: природні кольори та кольори штучного походження.
15. Взуття як доповнення до офіційного та неофіційного видів одягу.
16. Етапи формування римської армії.
17. Давньоримський військовий одяг.
18. Озброєння римського воїна. Давньоримські нагороди.

- 19.Архітектурні особливості громадських будов та матеріал для будівництва.
- 20.Типи міських жител: домус та інсула.
- 21.Основні типи сільських будинків.
- 22.Архітектурні особливості внутрішньої будови міського та сільського житла.
- 23.Меблі. Типи меблів за призначенням та матеріалами.
- 24.Традиції харчування. Загальність і єдність принципової схеми харчування у Стародавньому Римі.
- 25.Обід (сена). Суспільне значення давньоримського обіду як явища побутового.
- 26.Давньоримський таберна: виклик патріархальним традиціям.
- 27.Традиції давньоримських свят. Державна організація ігор та приватна ініціатива, контроль та фінансування.
- 28.Гладіаторський бій як суспільне явище.
- 29.Трупи гладіаторів: формування, діяльність. Гладіаторські школи.
- 30.Запровадження жрецьких колегій. Жрецька ієрархія.
31. Культ богині Вести. Жінки – жриці. Весталки.
- 32.Становище жінки в Стародавньому Римі.
- 33.Укладання шлюбу. Шлюбна церемонія.
- 34.Виховання дітей. Сім'я та її роль у давньоримській державі.
- 35.Уявлення стародавніх римлян про оточуючий світ. Географічні знання.
- 36.Римські дороги: будівництво та експлуатація.
- 37.Подорожі суходолом та морем: мета, засоби, реалізація.